

УДК 338.245

DOI [https://doi.org/10.15589/znп2024.3\(496\).17](https://doi.org/10.15589/znп2024.3(496).17)

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF STATE SUPPORT

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ

Liubov V. Borovik

lyubovborovik2015@gmail.com

ORCID: 0000-0001-7200-0497

Tetiana Y. Osadcha

tanyusha.yushchenko@gmail.com

ORCID: 0009-0009-4772-443X

Л. В. Боровік,

д-р. екон. наук, доцент

Т. Ю. Осадча,

аспірант

*Kherson National Technical University**Херсонський національний технічний університет, м. Хмельницький*

Abstract. Under martial law, the Ukrainian economy is trying to survive, and the business sector is adapting to the conditions of work, generating directions for further development and dealing with crisis situations. *Purpose* of this article is to determine the structure of the number of operating enterprises in Ukraine and to analyze the state projects and programs developed and implemented to develop entrepreneurship in the context of war. *Methods.* For this study, general scientific methods were used: statistical, analytical, graphical, grouping and comparison methods. *Scientific novelty.* The study used up-to-date statistical data to identify the problems of modern entrepreneurship in Ukraine and to formulate promising areas for the development of entrepreneurial activity in the coming years. Among the current areas of development are anti-corruption policy, the creation of relevant and accessible advisory and informational support for entrepreneurs, and a favorable investment climate. *Practical importance.* The studied areas of state support for the development of entrepreneurial activity show that the state is trying to create conditions for a decent resumption of work of those enterprises that have lost the opportunity to continue providing their services and manufacturing their own products due to military aggression. The main means of improving entrepreneurial activity identified in this paper will help to create conditions for expanding business and improve the country's economic situation. *Results.* Entrepreneurial activity in Ukraine has significant potential for development. Therefore, the Ukrainian government, with the support and experience of partner countries, is implementing projects and programs to develop all relevant areas of activity. Such available programs will be useful for restoring or expanding your own business. This will create more jobs, increase budget revenues and improve the national economy.

Key words: entrepreneurship; government programs and projects; entrepreneurship development; Diia.Business; eRobota; Entrepreneurship Development Fund; investment climate.

Анотація. За умов воєнного стану українська економіка намагається вистояти, а сектор підприємництва підлаштовується під умови роботи, генерує напрями подальшого розвитку та боротьби з кризовими ситуаціями. *Метою* цієї статті є визначення структури кількості діючих підприємств в Україні та аналіз розроблених та введених в дію державних проектів та програм для розвитку підприємницької діяльності в умовах війни. *Методи.* Для проведення даного дослідження було використано загальнонаукові методи: статистичні, аналітичні, графічні, методи групування та порівняння. *Наукова новизна.* Під час проведення дослідження використано актуальні статистичні дані, на основі яких можна зазначити проблеми сучасного підприємництва в Україні, а також сформулювати перспективні напрями розвитку підприємницької діяльності на найближчі роки. Серед актуальних напрямів розвитку можна виділити такі як антикорупційна політика, створення актуальної та доступної консультативно-інформативної підтримки підприємцям, а також сприятливий інвестиційний клімат. *Практична важливість.* Досліджені сфери державної підтримки щодо розвитку підприємницької діяльності показують, що держава намагається створити умови для гідного відновлення роботи тих підприємств, які через військову агресію втратили можливість продовжувати надавати свої послуги та виготовляти власну продукцію. Зазначені в роботі основні засоби покращення підприємницької діяльності допоможуть створити умови для розширення ведення бізнесу та покращити економічний стан країни. *Результати.* Підприємницька діяльність в Україні має значний потенціал для розвитку. Тому влада України, заручившись підтримкою та досвідом країн-партнерів, впроваджує проекти та програми розвитку всіх актуальних сфер діяльності. Такі доступні програми стануть в нагоді щодо відновлення або розширення власного бізнесу. Це дасть змогу створити більше робочих місць, збільшити надходження до бюджету та покращити національну економіку.

Ключові слова: підприємницька діяльність; державні програми та проекти; розвиток підприємництва; Дія. Бізнес; eРобота; Фонд розвитку підприємництва; інвестиційний клімат.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Після повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію України, підприємницька діяльність в Україні з кожним роком потерпає та отримує колосальні збитки. Тому розвиток підприємництва та підприємницької діяльності в Україні на даний час набувають особливої актуальності. Питання наповнення державного бюджету, збільшення показника ВВП, інноваційне зростання, створення нових робочих місць, а також покращення рівня життя населення гостро стоїть на контролі у органів влади.

В умовах сучасних викликів держава постійно шукає нові форми для організації підприємництва та підвищення розвитку вітчизняної економіки. А як відомо, поглиблення і розвиток підприємств всіх форм власності у кризових ситуаціях неможливе без державної підтримки. Саме тому питання розвитку підприємницької діяльності та безпосередньої підтримки з боку держави щороку загострюється і набуває особливої актуальності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Щороку вітчизняними науковцями проводяться дослідження з питань створення і реалізації державних програм для розвитку підприємницької діяльності в умовах війни. Мельник Т.Ю. досліджувала питання державної підтримки та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану [1]. Д. Пілевич приділяв увагу дослідженню з питань державного регулювання розвитку підприємництва із залученням системного підходу [2]. Мурована Т.О. вивчала основні тенденції та методи підтримки вітчизняного підприємництва в умовах воєнного стану [3]. Також особливу увагу дослідженню розвитку підприємницької діяльності в Україні приділяли такі вчені, як І. Кривов'язюк, Т. Мурована, О. Олшанський, О. Димченко, О. Рудаченко, В. Бодров та інші. Проте все ще залишаються актуальними питання перспективних напрямів розвитку підприємницької діяльності в Україні в контексті державної підтримки.

ВІДОКРЕМЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Після пандемії Covid-19 та двох років війни керівники підприємств та спеціально створені антикризові відділи вже мають неабиякий досвід подолання раптових кризових ситуацій. Проте щодня від військових дій відбувається падіння рівня національної економіки. Про це свідчать скорочення ВВП, зменшення кількості діючих підприємств на території України та зниження якості життя населення. Тому питання державної підтримки задля стимулювання розвитку бізнесу в Україні щоразу набувають ще більшої актуальності і потребують постійного дослідження та удосконалення.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою даного дослідження є оцінка перспектив розвитку підприємницької діяльності в Україні за умов державної підтримки. А також в роботі проведено аналіз кількості діючих підприємств в Україні, щоб опираючись на ці показники визначити напрями розвитку підприємницької діяльності та проаналізувати запропоновані державою програми державної підтримки ведення підприємницької діяльності.

МЕТОДИ, ОБ'ЄКТ ТА ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ

Під час проведення дослідження використані такі загальноприйняті **методи** як аналітичні, комплексні, статистичні, методи групувань, порівняння тощо. Для наочного зображення статистичного матеріалу проведеного дослідження, використано методи узагальнення та графічного зображення даних. Для розробки рекомендацій щодо актуальних напрямів розвитку підприємницької діяльності в Україні використано такі методи як аналіз, синтез, групування та порівняння.

Об'єктом дослідження є підприємницька діяльність в Україні.

Предметом дослідження є перспективи розвитку підприємницької діяльності в Україні та їх державна підтримка.

ОСНОВНИЙ МАТЕРІАЛ

Економіка України надто потерпає від російської агресії. Щодня підприємництво зіштовхується з новими викликами та проблемами, які є наслідками військової агресії. Масштабні збитки бізнесу та населення оцінюються у понад 50 млрд. дол. та майже ще стільки ж потрібно для відновлення всього зруйнованого. Тому, як стверджує Т. Мурована «...підприємницький сектор є основою для функціонування національної економіки. Він відповідає за забезпечення ринку необхідними товарами і послугами, наповнює бюджети різних рівнів доходами у вигляді податкових платежів, забезпечує формування справедливих ринкових відносин у державі» [3].

Отже, держава має створювати ефективні та безпечні умови для підтримки та розвитку підприємницької діяльності на теренах нашої країни.

На рисунку 1 зображено структура діючих підприємств у 2017 р. та у 2022 р.

Аналіз структури діючих підприємств показує, що найбільша частка припадає на малі підприємства – це 95,5% та 94,2% у 2017 р. та у 2022 р. відповідно. Середні підприємства займають 4,4% та 5,6% у 2017 р. та у 2022 р. відповідно. Найменша частка припадає на великі підприємства – 0,1% та 0,2% у 2017 р. та у 2022 р. відповідно. Також можна побачити коливання скорочення/зростання діючих підприємств в Україні. Це все є наслідками, з початку Covid-19, а потім вже і воєнного конфлікту.

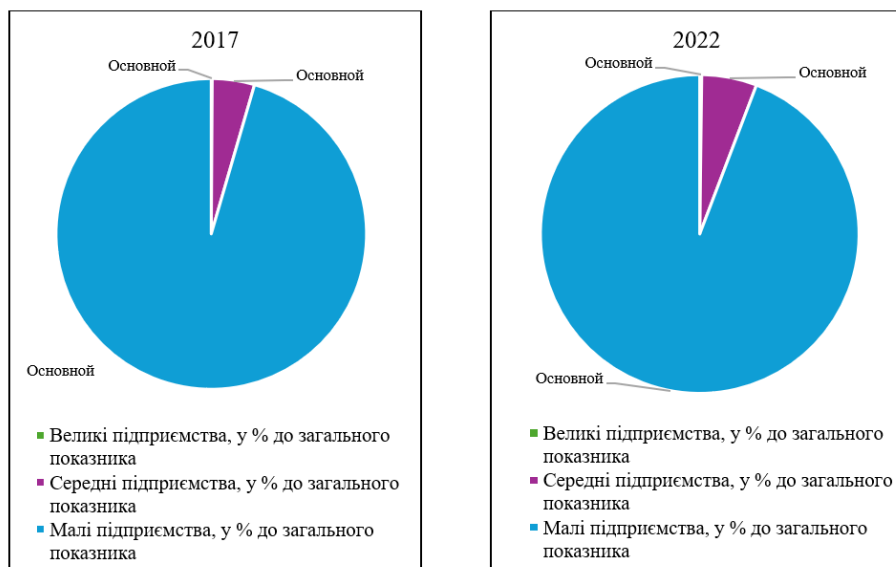

Рис. 1. Структура діючих підприємств у 2017 р. та 2022 р. [4, с. 179]

Так як найбільша частка діючих підприємств припадає саме на малі підприємства, то варто зазначити, що головним законодавчим документом, який регламентує правові та економічні норми державної політики розвитку малого і середнього підприємництва є Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні». Даним законом передбачається фінансова, інформаційна, консультативна підтримка суб'єктів малого і середнього підприємництва, у тому числі підтримка у сфері інновацій, науки, промислового виробництва, підтримка суб'єктів підприємництва, які провадять експортну діяльність, а також підтримка у сфері підготовки, перепідготовки і підвищення кваліфікації кадрового складу [5].

Зараз, як ніколи, важко уявити розвиток країни без її підтримки бізнесом, однак і стабільна діяльність суб'єктів господарювання неможлива без застосування ефективних інструментів державної підтримки і стимулювання розвитку. Також особливого значення це питання набуло із початком війни, коли виживання підприємств, а особливо це стосується малого і середнього бізнесу, значною мірою залежить від розробленої державою стратегії протидії кризі, спричиненій непередбачуваними втратами і ризиками, а також від тактики сприяння адаптації підприємництва до сучасних умов режиму воєнного стану [3].

Т. Мельник зазначає, що під державною підтримкою необхідно розуміти саме те державне регулювання розвитку підприємницької діяльності, яке передбачає свідоме формування відповідними державними структурами необхідних прямих та опосередкованих інструментів підтримки бізнесу, зокрема, створення стимулів, використання матеріальних, фінансових та інших ресурсів, що залучаються для його суб'єктів.

Пріоритетність такого державного регулювання та підтримки підприємництва в умовах війни зумовлює необхідність переходу від прямого адміністративного сприяння до формування сприятливого економічного і соціального середовища щодо удосконалення механізмів та інструментів стимулювання розвитку суб'єктів господарювання [1].

Зараз держава активно впроваджує проекти та програми для підтримки підприємницької діяльності в Україні (рис. 2).

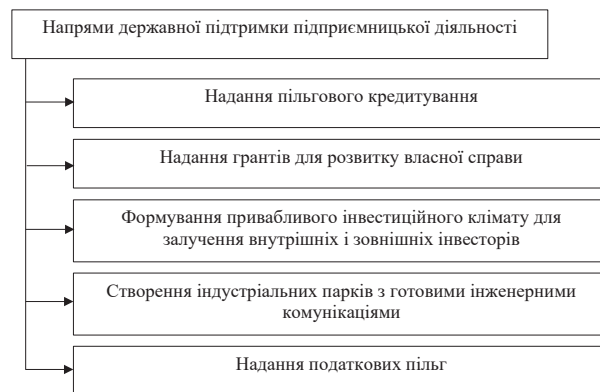

Рис. 2. Напрями державної підтримки підприємницької діяльності

Д. Пілевич стверджує, що державне регулювання розвитку підприємництва має ґрунтуватись на трьох основних аспектах [2]:

- інноваційний аспект – передбачає розвиток інноваційного потенціалу суб'єктів підприємництва;
- економічний аспект – передбачає взаємоузгодженість державного регулювання з ринковою ситуацією та зміною ринкових вимог;

– соціальний аспект – передбачає напрями державного регулювання розвитку підприємництва, мета яких – це вирішення соціальних питань на макро- та мікрорівні.

На нашу думку, до вищезазначеного переліку аспектів на яких ґрунтується державне регулювання розвитку підприємницької діяльності можна додати ще правовий аспект. Тому що, державне регулювання розвитку підприємницької діяльності має базуватись на поєднанні правового регулювання відносин між суб'єктами підприємницької діяльності, а також на налагодженні ефективної адміністративної взаємодії між органами влади та суб'єктами підприємництва.

Особливу увагу варто звернути на такі державні проекти як:

- Дія.Бізнес;
- eРобота;
- Фонд розвитку підприємництва.

Так як, саме розвинений малий і середній бізнес є запорукою стабільності економіки та розвитку країни, тому Міністерство цифрової трансформації розробило портал, який допомагає підприємцям у створенні, розвитку та масштабуванні бізнесу. Цей портал називається Дія.Бізнес і реалізується з травня 2021 року. На цьому порталі можна знайти всю необхідну інформацію для заснування та подальшого розвитку власної справи [6]:

– Online-складова. Тобто на цій online-платформі можна знайти будь-яку корисну інформацію для всіх, хто планує розпочати власну справу, або вже є підприємцями, які розвивають бізнес, але потребують деякої допомоги. Тому на online-платформі можна знайти таку корисну інформацію, як довідник для підприємця, бізнес-ідеї, шаблони необхідних юридичних документів для відкриття бізнесу, кейси від українських підприємців, всі актуальні новини, безкоштовні online- чи offline-консультації, Національна

online-школа для підприємців, аналітика стану українського бізнесу тощо.

– Offline-складова. Доступна мережа центрів підтримки підприємців Дія.Бізнес в багатьох містах України та у м. Варшава (Польща). В таких центрах підприємці можуть отримати безоплатні консультації, відвідати освітні події для підприємців, протестувати свій продукт тощо.

Національний проект Дія.Бізнес разом з Центром розвитку інновацій за підтримки Мінцифри, Мінекономіки, Торгово-промислової палати України та за сприяння Програми розвитку ООН в Україні за фінансової підтримки Європейського Союзу провели одинадцять хвилю досліджень стану бізнесу в Україні під час повномасштабної воєнної агресії росії проти України. Це дослідження проводилося з метою дослідження стану та потреб українського підприємництва за рік повномасштабної війни [6].

Результати дослідження показують, що індекс активності бізнесу UBI (Ukrainian Business Index) на початку 2023 р. становить 34,03 (із 100 можливих). Даний індекс зріс порівняно з лютим 2023 р. (30,76) і локальним максимумом вересня 2022 р. (33,9). Проте, таке зростання свідчить швидше про втому бізнесу від невизначеності та бажання інтенсифікувати виробництво, ніж про покращення економічної ситуації.

За результатами 2022 р. 31,7% підприємств повністю або частково зупинили роботу (рис. 3) [6].

Проте, 8,9% вказали на зростання обсягів робіт порівняно з довоєнним періодом. А 8,0% усіх підприємств вийшли на показники 2021 р.

Середньозважений очікуваний показник оборотів бізнесу у 2023 р. проти показника 2022 р. знизився з +10,3% до 1,8%. Водночас, третина усіх підприємств (34,7%) очікує на зростання оборотів у 2023 р. Але і 22,4% підприємств не бачать перспектив для розвитку. Як наслідок, найбільше заважає розвитку

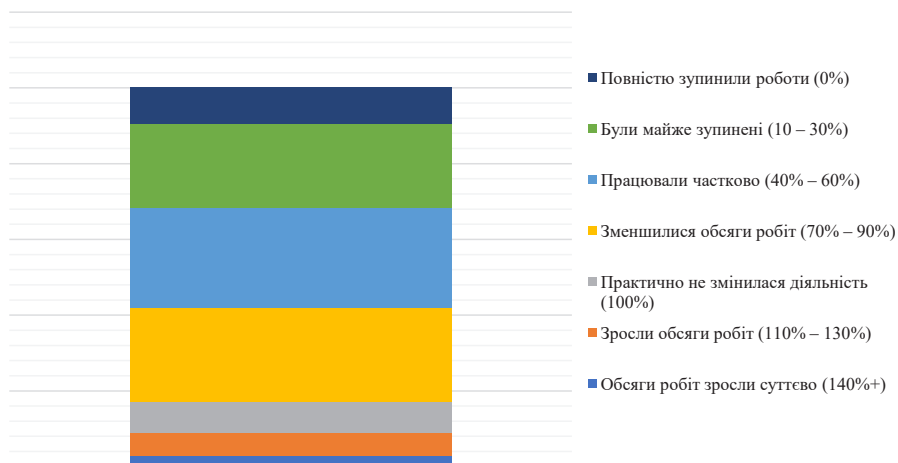

Рис. 3. Результати роботи підприємств у 2022 р. порівняно з 2021 р.

підприємницької діяльності – це нестача фінансових ресурсів у країні, неплатоспроможність клієнтів, недоступність кредитних коштів і власного капіталу підприємств тощо.

Далі розглянемо державну програму «Робота. Це урядова програма безповоротних грантів для створення та розвитку власного бізнесу. Така грантова допомога від держави є тим дієвим поштовхом для відновлення або створення власної справи з нуля; для реалізації амбітних проєктів; для генерування нових робочих місць та здобуття потрібних на ринку праці спеціальностей [7]. Ця допомога розповсюджується на створення таких підприємств, як: підприємства з пошиття одягу, перукарні, пекарні, кав'ярні, станції технічного обслуговування авто, рекламні агенції, розвиток садівництва, тепличного господарства, IT-сфера тощо. Очікується, що завдяки проєкту «Робота» буде створено більше 300 тис. робочих місць. Це в свою чергу сприяє скороченню безробіття, збільшення податків до державного бюджету та збільшення експортного виторгу для країни. Такий проєкт стане важливою частиною відновлення України.

Далі розглянемо, що собою представляє Фонд розвитку підприємництва (далі – ФРП) для покращення економічного розвитку країни та збільшення кількості підприємств в Україні [8]. Основною метою цього фонду є забезпечення фінансової та іншої супровідної підтримки приватних суб'єктів мікро-, малого та середнього підприємництва (далі – ММСП) в Україні. Основним інструментом діяльності ФРП є кредитні програми, які впроваджуються фондом за принципом фінансової установи «другого рівня», надаючи фінансові ресурси ММСП через відібрані банки-партнери.

За даними звітності ФРП станом на січень 2023 р. сума заявок за Державною програмою «Доступна іпотека 7%» становить 2 220 млн. грн. на загальну кількість 2590 заявок [8].

За програмою «Доступні кредити 5-7-9» станом на січень 2024 р. сума кредитних договорів становить 266 870,4 млн. грн.

Тому даний фонд підтримує економічний стан підприємництва в Україні, надаючи необхідні кредитні ресурси для їх розвитку та подолання кризових явищ на підприємствах.

Отже, можна стверджувати, що весь процес державного регулювання підприємницької діяльності знаходиться під впливом часу та економіко-політичних умов, які діють в країні. Наслідком цього є те, що підприємства адаптувалися до умов воєнного стану, розробили методи та шляхи відновлення своєї активності.

ОБГОВОРЕННЯ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

За результатами проведеного дослідження, можна побачити, що незважаючи на вразливість сектору підприємництва до воєнних дій, підприємництво все ж таки розвивається. Влада в країні намагається створювати умови для забезпечення гідних умов для розвитку підприємництва. Свідченням цього є вищезазначені програми та проєкти, які охоплюють будь-які сфери діяльності.

ВИСНОВКИ

Повномасштабні воєнні дії, які розпочалися у лютому 2022 р. на території України змусили діяти швидко в питаннях збереження діючої підприємницької діяльності. Деякі підприємства вимушені були зробити релокацію у більш безпечні місця для продовження роботи. Для продовження розвитку економіки країни влада забезпечує сучасне підприємництво різноманітними програмами для його підтримки та розвитку. Створюються грантові проєкти, консультаційні заходи, розробляються навчальні курси для всіх бажаючих створювати, розвивати та підтримувати власну справу задля розвитку національної економіки. Серед основних засобів покращення діяльності підприємств, можна виділити: зниження податкового навантаження; дієва антикорупційна політика; розвиток кредитних відносин між банківськими установами та суб'єктами підприємницької діяльності; реалізація державних програм підтримки та фінансування розвитку підприємницької діяльності; створення механізму консультаційної та інформаційної підтримки розвитку підприємницької діяльності; створення сприятливого інвестиційного клімату; удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази у сфері підприємництва.

Можна зробити висновки, що держава все ж таки розробляє та впроваджує проєкти розвитку підприємницької діяльності в умовах дії воєнного стану.

REFERENCES

- [1] Mel'nyk, T.Yu. (2022). Derzhavna pidtrymka ta stymulyuvannya rozvytku biznesu v Ukraini pid chas diyi voyennoho stanu [State support and stimulation of business development in Ukraine during martial law]. *Ekonomika, upravlinnya ta administruvannya*, 2(100), 3–11. Retrieved from: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11) [in Ukrainian].
- [2] Pilevych, D. (2022). Derzhavne rehulyuvannya rozvytku pidpryyemnytstva: systemnyy pidkhid [State regulation of entrepreneurship development: a systematic approach]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnya*, 1(29), 22–30. Retrieved from: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1\(29\)-22-30](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1(29)-22-30) [in Ukrainian].
- [3] Murovana, T. (2023). Vitchyznyane pidpryyemnytstvo v umovakh voyennoho stanu: osnovni tendentsiyi ta metody pidtrymky [Domestic entrepreneurship under martial law: main trends and methods of support]. *Ekonomika ta suspil'stvo*, (47). Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49> [in Ukrainian].

- [4] Borovik. L.V., & Osadcha. T.Y. (2023). *Pidpryyemnytstvo yak osnova stabilizatsiyi ekonomiky u povoyennyi chas : monohrafiia* [Entrepreneurship as a basis for economic stabilization in the postwar period : monograph]. Kherson : Knyzhkove vydavnytstvo FOP Vyshemyrsky V. S., 2023. С. 176-188. [in Ukrainian].
- [5] Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i seredn'oho pidpryyemnytstva v Ukraini : Zakon Ukrainy vid 22.03.2012 r. № 4618-VI. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (accessed 17.06.2024).
- [6] Ofitsiynyy sayt Diya.Biznes. Retrieved from: <https://business.diia.gov.ua/> (accessed 17.06.2024).
- [7] Ofitsiynyy sayt yeRobota. Retrieved from: <https://erobota.diia.gov.ua/> (accessed 17.06.2024).
- [8] Ofitsiynyy sayt Fondu rozvytku pidpryyemnytstva. Retrieved from: <https://bdf.gov.ua/> (accessed 17.06.2024).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] Мельник, Т. Ю. (2022). Державна підтримка та стимулювання розвитку бізнесу в Україні під час дії воєнного стану. *Економіка, управління та адміністрування*, (2(100)), 3–11. URL: [https://doi.org/10.26642/ema-2022-2\(100\)-3-11](https://doi.org/10.26642/ema-2022-2(100)-3-11).
- [2] Пілевич, Д. (2022). Державне регулювання розвитку підприємництва: системний підхід. *Проблеми і перспективи економіки та управління*, (1(29)), 22–30. URL: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1\(29\)-22-30](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2022-1(29)-22-30).
- [3] Мурована, Т. (2023). Вітчизняне підприємництво в умовах воєнного стану: основні тенденції та методи підтримки. *Економіка та суспільство*, (47). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-47-49>.
- [4] Боровік Л.В., Осадча Т.Ю. Підприємництво як основа стабілізації економіки у повоєнний час : монографія. Херсон : Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2023. С. 176-188.
- [5] Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України від 22.03.2012 р. № 4618-VI. Дата оновлення : 03.09.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text> (дата звернення: 17.06.2024).
- [6] Офіційний сайт Дія.Бізнес. URL: <https://business.diia.gov.ua/> (дата звернення: 17.06.2024).
- [7] Офіційний сайт eРобота. URL: <https://erobota.diia.gov.ua/> (дата звернення: 17.06.2024).
- [8] Офіційний сайт Фонду розвитку підприємництва. URL: <https://bdf.gov.ua/> (дата звернення: 17.06.2024).

© Боровік Л. В., Осадча Т. Ю.

Дата надходження статті до редакції: 24.06.2024

Дата затвердження статті до друку: 12.07.2024